

Opinnäytetyö (AMK)

Media-alan koulutus, mainonnan suunnittelu

2019

Sarianna Forsström

SUKELLUS VÄRIKÄÄSEEN MIELIKUVITUSMAAILMAAN

– Onnistuneen kuvakirjan rakennuspalikoita

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Media-alan koulutus, mainonnan suunnittelu

2019 | 35 sivua

Sarianna Forsström

SUKELLUS VÄRIKÄÄSEEN MIELIKUVITUSMAAILMAAN

- Onnistuneen kuvakirjan rakennuspalikoita

Opinnäytetyössäni käyn läpi onnistuneen lasten kuvakirjan rakennuspalikoita. Koska yhtä tiettyä reseptiä onnistuneeseen kuvakirjaan ei ole, tässä opinnäytetyössä käsittelen yksittäisiä ominaisuuksia, jotka voivat tehdä lastenkirjasta onnistuneen. Tutkin kuvakirjan merkitystä yleisesti, tarinaa, hahmon rakentamista sekä kuvitusta. Opinnäytetyössäni pääpaino on kuvittamisessa ja sitä käsittelen koko opinnäytetyön läpi.

Lähdemateriaalina käytin lastenkirjallisuuden keskittynyttä tietokirjallisuutta sekä kuvakirjoja. Lisäksi haastattelin kahta kuvittajaa, jotka käyttävät digitaalista kuvittamista töissään. Näin sain kokemukseräistä tietoa nykyaikaisesta kuvittajan työstä.

Produktiivisena työnä aloitin omaa kuvakirjaani. Suunnittelin ja taitoin omaan kuvakirjaani viisi valmista aukeamaa. Kirjallisen osuuden tavoitteena oli ennen kaikkea saada tietoa ja inspiraatiota oman kuvakirjan tekemiseen. Tämä opinnäytetyö voi olla osaltaan apuna myös muille kuvakirjan tekemistä suunnitteleville tai aiheesta kiinnostuneille.

Kuvakirjan rakenne voi olla hyvinkin monenlainen ollakseen onnistunut. Se voi pitää sisällään esimerkiksi koskettavan tarinan, samaistuttavat hahmot, kauniin graafisen maailman, hersyvää huumoria tai arjesta tuttuja elementtejä. Kuvakirjan ei tarvitse olla kaikkea yhtä aikaa, jos yksi onnistunut ominaisuus on mietitty huolella ja se kantaa koko kirjan läpi.

ASIASANAT:

kuvakirjat, kuvitus, lastenkirjallisuus

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme in Film and Media, Creative advertising

2019 | 35 pages

Sarianna Forsström

DIVE TO A COLORFUL FANTASY WORLD

- Building blocks for a successful picture book

The aim of my thesis is to focus on the building blocks faced in designing a successful picture book. Since there is no single recipe for a successful picture book, I found several features playing a significant role in making the children's book a success. In this thesis I describe the importance of the picture book in general, story, character building and illustration. The main focus is on illustration which will be the main subject through all thesis.

As a source material I have used non-fictional books focused on children's literature and picture books. In addition, I interviewed two illustrators using digital illustration in their work and got experience-based information on contemporary picture book illustration as a process.

The productive part of my thesis is five spreads of my own picture book. I have designed the layout and story of the book on my own. In my thesis the objective was to find an inspiration and information needed in designing my own picture book. As well, this thesis will be useful for all those people who are planning to design their own picture book or have interest on the subject.

To be successful, the structure of the picture book varies a lot. It may include, for example, a touching story, characters to identify with, a beautiful graphic world, funny humor or elements from our everyday life. A successful book does not need to include all the features and sometimes even one carefully determined feature is enough to make the picture book as a success story.

KEYWORDS:

picture books, illustration, children's literature

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 KUVAKIRJALLA ON SINULLE ASIAA	9
3 TARINASSA KAIKKI ON MAHDOLLISTA	11
4 HAHMON KUOREN ALTA LÖYTYY UUSI TARINA	14
5 KUVITUS OMAN POLKUNSA KULKIJANA JA TEKSTIN TUKIJANA	20
5.1 Työtoverina tietokone – kuvittajan työ nykypäivänä	25
5.2 Kuvittajan työskentelytavat	29
6 POHDINTAA JA PÄÄTELMIÄ	32
LÄHTEET	35

KUVAT

Kuva 1. Oman kirjani päähenkilö, Vertti.	7
Kuva 2. Kuvitus omasta kirjastani. Vertin rauhallinen aamu keskeytyy pikkusisarten yllättävään hyökkäykseen.	12
Kuva 3. Vertin koululuokassa on paljon hälinää ja keskittyminen on vaikeaa.	13
Kuva 4. Vertin lajitovereita, eli pesukarhuja. https://www.korkeasaari.fi/elain/pesukarhu/#!	14
Kuva 5. Kansikuvitus novellista Hemuli joka rakasti hiljaisuutta (Jansson 1962, 87).	16
Kuva 6. Koko sivun kuvitus novellista Hemuli joka rakasti hiljaisuutta (Jansson 1962, 97).	16
Kuva 7. Oman kirjani kannessa on päähenkilö Vertti.	17
Kuva 8. Tuu-tikki päästää Ninnin sisälle Muumitaloon (Jansson 1962, 118).	18
Kuva 9. Ninni alkaa vähitellen tulla näkyviin (Jansson 1962, 125).	18
Kuva 10. Kuvitus omasta kirjasta. Vertti kokee myös onnellisia hetkiä.	19
Kuva 11. Onni ja Ilona -tuotemerkin kirja Lits läts lätäkö. (Onni ja Ilona / Junnila 2019) http://www.onnijailona.fi/kauppa/product_details.php?p=96	20
Kuva 12. Onni ja Ilona katselukortteja. (Onni ja Ilona / Junnila 2019) http://www.onnijailona.fi/kauppa/product_catalog.php?c=1	20
Kuva 13. Vertin huoneesta löytyy pieniä yksityiskohtia, joita lapsi voi tutkia.	21
Kuva 14. Kuvituksia Paola ja Pirjo Suhosen kirjasta Erikoiskoira Affe Kevätretki kaupungilla (2016).	22
Kuva 15. Kuvitus omasta kirjastani. Visuaalinen metafora Vertin tuntemuksista.	23
Kuva 16. Adobe Illustrator -ohjelmalla tekemiäni esimerkkipintoja.	25
Kuva 17. Kuvitus omasta kirjasta. Rosoinen tekstuuri jatkuu läpi kirjan.	26
Kuva 18. Mira Malliuksen kuvittamia tuotteita verkkokaupasta. (Mallius 2019) https://mira-mallius.myshopify.com/	27
Kuva 19. Kuka pelkää naamarikoiraa? (Hytönen, Mallius 2016)	28
Kuva 20. Pieni ote Terese Bastin töistä. http://teresebast.businesscatalyst.com/#kuvitusillustration	29
Kuva 21. Joulukuun 2018 kolmanneksi myydyin kirja lasten- ja nuortenkirjat -sarjassa. https://kauppa.intokustannus.fi/kirja/sankaritarinoita-tytoille-ja-kaikille-muille-kertomuksia-rohkeista-naisista-minna-canthista-almaan/	33

1 JOHDANTO

On yleisesti tiedossa, että lapsille ääneen lukeminen kehittää lasten omia oppimis- ja vuorovaikutustaitoja. Lasten kuvakirjoissa kuvituksen rooli on auttaa lasta ymmärtämään tarinan kulkua ja sen tulisi toimia sulavassa yhteistyössä tekstin kanssa. Kuvitus saa myös elää omaa elämäänsä tai ottaa jopa pääroolin.

Aiheena lastenkirjan kuvitus on jatkuvasti ajankohtainen. Vaikka digitalisoituminen on vähentänyt painetun tekstin parissa vietettyä aikaa, lapsille onneksi edelleen luetaan kirjoja sekä kotona että varhaiskasvatuksen parissa.

Tässä opinnäytetyössä tutkin mistä palikoista syntyy onnistunut lasten kuvakirja. Onnistuneen kuvakirjan tulisi olla moniulotteinen, viihdyttävä ja sen tulisi antaa mietittävää lapselle ja aikuiselle. Mitä palasia hyvän kuvakirjan reseptiin kaivataan? Mitkä yksittäiset elementit auttavat tekemään kuvakirjasta mielenkiintoista? Tiedostan, että onnistuneen lastenkirjan tekemiseen voi olla yhtä monta reittiä, kuin on kirjojakin. Opinnäytetyöni kattaa siis vain pienen osan mahdollisuuksista. Pysin kuitenkin tutkimaan jokaiselta osalta tärkeitä komponentteja. Etsin siis kuvakirjan rakenteesta yksittäisiä onnistumiseen avittavia elementtejä. Näitä kaikkia ei tarvitse yhdessä kuvakirjassa käyttää, vaan yksikin huolellisesti mietitty kantava painopiste voi rakentaa kirjasta onnistuneen.

Opinnäytetyössäni rakenne koostuu kuvakirjan rakennuspalikoista. Luvussa 2 Kuvakirjalla on sinulle asiaa, käyn läpi kuvakirjan merkitystä yleisesti lapsen elämässä. Lisäksi pohdin mikä on aikuisen rooli kuvakirjan lukijana ja valitsijana. Luvussa 3 Tarinassa kaikki on mahdollista, käyn läpi onnistuneen tarinan syntyä ja merkitystä. Luvussa 4 Hahmon kuoren alta löytyy uusi tarina, tutkin hyvän hahmon sisältöä ja ominaisuuksia. Tutkin myös kahta Tove Janssonin luomaa persoonallista hahmoa, jotka ovat mielestäni erityisen onnistuneita. Pidän Tove Janssonia erityisen taitavana hahmojen luoja ja siksi tahdoinkin tuoda hänet vahvasti esiin tässä luvussa. Luvussa 5 Kuvitus oman polkunsa kulkijana ja tekstin tukijana, pohdin kuvituksen merkitystä ja osuutta kuvakirjassa. Pysin hakemaan myös hyviä esimerkkejä siitä, mitkä ominaisuudet tekevät kuvituksesta kiinnostavan. Tutkin myös digitaalisen kuvittamisen ominaisuuksia ja mahdollisuuksia, sen ollessa myös itselleni ominainen työtapo. Luvun lopussa teen katsauksen kuvittajan työtappoihin ja arkiseen työskentelyyn. Luvussa 6 Pohdintaa ja päätelmiä, kokoan yhteen opinnäytetyöhön liittyä ajatuksia ja pohdin ajankohtaisuutta ja tulevaisuutta. Koko

opinnäytetyön edetessä käyn läpi myös oman kuvakirjani rakentumista ja esittelen samalla kirjaan tulevia kuvituksia.

Keskittän opinnäytetyössäni suurimman huomion kuvitukseen, sen ollessa omaa alaani läheisin aihealue. Näin ollen pyrin peilaamaan jokaista aihealuetta myös kuvittamiseen. Tutkimani tiedon tarkoituksena on tukea opinnäytetyöni produktiivista osaa, eli oman kuvakirjani aloittamista. Opinnäytetyön puitteissa suunnittelen ja toteutan viisi valmista aukeamaa omalle lasten kuvakirjalleni. Kuvitukset eivät ole peräkkäisiltä aukeamilta. Produktiivinen työ pitää sisällään myös kirjan kokonaiskonseptin rakentamista, eli tarinan, hahmojen ja kuvitustyylin suunnittelua. Näitä asioita käyn läpi kirjallisen opinnäytetyön edetessä. Kuvakirjan kohderyhmänä ovat karkeasti noin 4–8-vuotiaat lapset. Kirjan sanoman ja luonteen vuoksi se sopii kuitenkin hyvin monen ikäisille. Kirjan päähenkilö on pesukarhu nimeltä Vertti.

Kuva 1. Oman kirjani päähenkilö, Vertti.

Tartuin aiheeseen, koska olen pohtinut omaa kuvitustyyliäni ja graafisen suunnittelun käsialaani. Spontaania kuvitustyyliäni kuvailisin värikkääksi, graafiseksi sekä kärjistetyksi sanottuna lapselliseksi ja naiiviksi. Tulin siihen tulokseen, että tyylini sopisi lastenkirjan kuvittamiseen mainiosti. Oman lastenkirjan tekeminen on ollut haaveenani jo pitkään, ja koska tarinan aihe oli kirkkaana mielessäni, päätin kirjoittaa myös tekstin itse. Tiedostin, että tavoite oli kunnianhimoinen ja toteutus erittäin työläs. Olin kuitenkin kiinnostunut haastamaan itseäni. Syvempi tutustuminen ja keskittyminen kuvittamiseen kehittää

osaamistani, sillä näin laajaa kuvittamiseen liittyvää työtä en ole päässyt ennen tekemään. Iso projekti on haaste, joka kehittää myös työskentelytapojani. Opinnäytetyön tekeminen saattaa oman kirjani hyvään alkuun ja voin jatkaa sen tekemistä tulevaisuudessa.

Käytän lähteinäni erityisesti lastenkirjoihin ja kuvittamiseen liittyvää tietokirjallisuutta. Opinnäytetyöni pääpainotus on kuvittamisessa, joten siihen pureudun syvällisemmin. Tästä syystä tutustuin aiheeseen myös haastattelemalla kahta alan ammattilaista, jotka tekevät kuvituksia kuvakirjoihin. Valitsin haastateltaviksi Mira Malliuksen ja Terese Bastin, koska he molemmat käyttävät työssään paljon digitaalista kuvittamista, joka on myös oma työtapani. Lisäksi heidän kuvittamiaan lastenkirjoja on julkaistu lähivuosina paljon, joten he ovat ajankohtaisia kuvittajia. Näiden kahden kuvittajan tyyleissä on paljon samaa, kuten mustan ääriiviivan käyttö, mutta myös eroavaisuuksia. Mira Malliuksen tyyli on hyvin graafinen, orgaaninen ja leikkisä. Terese Bastin tyyli on enemmän kolmiulotteisuutta ja varjostusten käyttöä. Tutustuin myös useisiin kuvakirjoihin ja tein niistä huomioita. Valitsin tutkimani kuvakirjat sen perusteella, mistä löysin onnistuneita elementtejä, jotka voisivat olla osaltaan rakentamassa onnistunutta kuvakirjaa. Samalla pyrin etsimään lisää inspiraatiota omalle kirjalleni.

Kuvakirjassa kuva ja teksti ovat keskenään tasapainossa. Kuva tukee tekstiä, mutta kaikkea ei selitetä puhki, vaan visuaaliselle kerronnalle annetaan myös tilaa. (Heikkilä-Halttunen 2015, 40.)

Lastenkirjat voivat olla hyvin erityyppisiä sisällöltään, muodoltaan ja tyyliiltään. Käytän tässä opinnäytetyössä enimmäkseen termiä kuvakirja, sillä tutkin suurimmaksi osin kirjoja, joissa kuvat ovat tekstin kanssa yhtä oleellisessa asemassa ja kuvituksia on jokaisella sivulla. Osa huomiosta liittyvät kuitenkin yleisesti lastenkirjoihin, joten myös tätä laajempaa termiä käytän työssäni. Oma kirjani tulee olemaan kuvakirja, sillä kuvitus on kirjassani hyvin suuressa asemassa.

2 KUVAKIRJALLA ON SINULLE ASIAA

Kuvakirjojen kansien sisään mahtuu enemmän kuin uskommekaan. Ne pitävät sisällään tarinoita, joita ammennetaan oikeasta elämästä. Niiden suunnitteluun ja toteutukseen on käytetty valtavasti aikaa ja pohdintaa. Kun kuvakirjan maailmaan sukeltaan ennakkoluulottomasti, voidaan löytää monia ulottuvuuksia. Nämä voivat olla esimerkiksi erikseen lapsille tai aikuisille suunnattuja yksityiskohtia, opetuksia, huumoria, suuria tunteita tai vahvaa kuvakerrontaa.

Kirjat tukevat lapsen kasvua tuomalla helpotusta arjen vastuksiin (Heikkilä-Halttunen, 2015, 39). Kuvakirjalla voi olla suurikin merkitys lapsen elämässä, kunhan vanhempi päättää ottaa sen osaksi päivittäisi rutiineja. Kuvakirja voi olla tukena uusien asioiden normalisoinnissa. Esimerkkinä tästä voidaan pitää vanhempaa, joka lainaa aktiivisesti kuvakirjoja lapselleen kirjastosta: Aluksi lainataan kirjoja, joissa on yksinkertaisia kuvia, kuten eläimiä ja esineitä, joiden tunnistamista harjoitellaan yhdessä. Myöhemmin omalle ikätasolle suunnatut kuvakirjat voivat olla tukena lapsen elämän tavallisissa käännekohtissa, kuten tutista luopumisessa, kuivaksi opettelussa sekä päiväkodin aloittamisessa. Nämä tuntuvat ulkopuolisen ajatuksissa pieniltä muutoksilta, mutta pienen kasvavan ihmisen elämässä ne ovat senhetkisen elämän suurimpia käännekohtia. Kuvakirjat voivat osaltaan tukea näitä muutostilanteita. Kirjat auttavat muodostamaan asioista normaaleja ja arkipäiväisiä. Kun hahmo kirjassa tekee samoin, tuntuu se yhtäkkiä paljon normaalimalta itsellekin.

Uuden asian oppiminen tai toisen tunteiden ymmärtäminen voivat antaa lisäarvoa kuvakirjalle. Empatiakyky kehittyy lapsessa vähitellen. Hahmojen laaja kirjo voi auttaa lasta ymmärtämään erilaisiin tilanteisiin joutuvia kanssakulkijoita. Parhaimmillaan kuvakirja voi siis viihdyttää, opettaa ja olla kommunikaation välineenä lapsen ja aikuisen välillä. Kuvakirja on osaltaan mukana kasvattamassa lasta ja se voi olla väline vaikeista asioista puhumiselle.

Omaan kirjaani päätin ottaa tarinan, joka auttaa ymmärtämään joko itseään tai toista ihmistä, riippuen siitä minkälaisia luonteenpiirteitä omaa. Päähenkilö, Vertti käy läpi päiväänsä, joka on ollut hänelle kuluttava. Tavoitteenani oli luoda tarina ja kuvakerronta, joka puhuttelee ja herättää ajatuksia. Kerron omasta kirjastani enemmän opinnäytetyön edetessä.

Onnellinen lapsuus on toiveena jokaiselle. Siihen kuuluvat osana myös positiiviset taide-elämykset. Unohtumattomia elämyksiä tarjoava lastenkirjallisuus on myös taidetta. (Karasma & Suvilehto, 2013, 9.) Lastenkirjoja voidaan pitää arjen jokapäiväisenä taiteena ja kuvakirjoja osana ensimmäisiä taide- ja kulttuurikokemuksia. Kuvakirjojen lukemisesta lapselle kannattaakin tehdä jokapäiväinen rutiini, esimerkiksi iltasadun muodossa.

On otettava huomioon, että vaikka kuvakirjojen kohderyhmänä ovatkin lapset, ostopäätöksen tekevät loppujen lopuksi aikuiset. Onnistuneen kuvakirjan konseptiin kaivataan siis sisältöä myös aikuisille. Se voi olla esimerkiksi hersyvää huumoria, sarkasmia, silmää miellyttävää kuvitusta tai tarina, joka koskettaa. Kuvakirja on parhaimmillaan, kun sen lukeminen antaa iloa tai herättää ajatuksia sekä lapsessa, että aikuisessa. Onnistuneen kuvakirjan reseptinä voisi pitää esimerkiksi tätä kokonaisuutta, sillä aikuinen on se, joka tekee lopullisen ostopäätöksen tai lainaa kirjan omalla kirjastokortillaan. Toki aikuinen ajattelee kirjaa hankkiessaan, mikä miellyttäisi lasta parhaiten, mutta vähintään alitajunnassaan kirjan hankkija haluaa valita kirjan, joka vaikuttaa mielenkiintoiselta tai visuaalisesti miellyttävältä.

Pyrin omassa kirjassani ottamaan huomioon aikuisen lukijana ja katsojana. Myös aikuisista löytyy ihmisiä, jotka omaavat vastaavanlaisia luonteenpiirteitä kuin Vertillä. Vaikka Vertin päivä tapahtuukin lapsen arjessa, myös aikuinen voi samaistua metelin ja hälinän aiheuttamaan uupumiseen. Toivonkin, että oma kirjani pääsee vielä joskus osaksi lapsen ja aikuisen yhteistä lukuhetkeä ja on osana auttamassa ymmärtämään Vertin kanssa samoin tuntevia.

3 TARINASSA KAIKKI ON MAHDOLLISTA

Lapset rakastavat tarinoita. Lapsen ennakkoluulottomassa mielikuvituksessa tarina heittää henkiin ja saa uusia ulottuvuuksia. Tarina voi jäädä elämään lapsen ajatuksiin, ja se saattaa toistua muissa päivän leikeissä. Lastenkirjan tarina toimii usein runkona ja innoituksena kuvitukselle. Tarinan on oltava mukaansa tempaava ja inspiroiva.

Kirjailija Katri Tapola kuvailee lastenkirjan kirjoittamista mahdollisuutena siirtyä lasten mielikuvitukselliseen maailmaan. Siellä on tilaa ihmettelylle, huumorille ja hauskanpidolle, mutta tietenkin myös suruille. Kirjoittaja voi hakea tunnelmia ja muistoja omasta lapsuudestaan. (Helsingin kaupungin taidemuseo 2005, 71.)

Lasten maailmassa voi sattua ja tapahtua mitä tahansa. Kukaan ei voi tulla sanomaan, että ei noin voi ajatella, koska se ei oikeasti ole mahdollista. Tietenkin eläimet voivat puhua ja ihmiset voivat lentää. Luovuuden tuskassa tuleekin usein miettineeksi, kunpa ei olisi koskaan menettänyt lapsen rajatonta mielikuvitusmaailmaa. Toisaalta aikuinenkin voi antaa mielikuvituksen lentää, kun hän hetkeksi jättää taka-alalle aikuisuuden tuoman faktatiedon ja kyynisyyden. On vain osattava rentoutua ja unohtaa liiallinen vakavuus. Oman kirjani tarinaa tehdessä halusin antaa mielikuvitukselle tilaa.

Katri Tapolan mukaan kielen rikkaus ja yllättävät ilmaukset sopivat lastenkirjaan, selkeyttä ja yksinkertaisuutta kuitenkin unohtamatta. Lastenkirja on tarkoitettu luettavaksi ääneen, joten satua kirjoittaessa on tärkeää itse toistuvasti kuulostella miltä teksti kuulostaa puhuttuna. (Helsingin kaupungin taidemuseo 2005, 72)

Vaikka lapsen puhe ja logiikka ei olekaan vielä kehittyneet aikuisen tasolle, lasta ei pidä kuuntelijana tai lukijana väheksyä. Tarinan on kuitenkin oltava mielenkiintoinen ja omaan ikätasoon sopiva, jotta lapsi jaksaa sitä seurata. Tarinasta tulisi luoda niin mielenkiintoinen, että malttamatonkin lapsi jaksaisi kuulla kirjan loppuun asti. Oman kirjani tarinassa pyrin antamaan ajateltavaa sekä lapselle että aikuiselle. Pyrin luomaan tarinan, joka antaa joka sivulla lukijalle jotain uutta, kuten yllättäviä käänteitä tai uusia tilanteita. Esimerkiksi rauhallinen aamu saa yllättävän käänteen, kun villit pikkusisarukset hyökkäävät metelin kera Vertin kimppuun, hänen avatessa huoneensa oven (Kuva 2).

Kuva 2. Kuvitus omasta kirjastani. Vertin rauhallinen aamu keskeytyy pikkusisarten yllättävään hyökkäykseen.

Kirjailija Katri Tapola kertoo, että kirjoitusprosessi voi saada alkunsa mieltä vaivaavasta näystä, tunnelmasta tai kuvasta, josta on pakottavaa päästä kirjoittamaan (Helsingin kaupungin taidemuseo 2005, 73).

Oma ajatustyöni liittyen tekemääni lastenkirjaan, on ollut käynnissä jo hyvin pitkään. Arkielämä on hektistä ja täynnä ärsykeitä, niin lapsen kuin aikuisenkin maailmassa. Moni meistä uupuu helposti melusta ja tohinasta. Jos tähän on taipumusta, tunne on yhteinen, oli sitten lapsi tai aikuinen. Monesti unohdetaan, että lapsikin saattaa kokea arjen väsyttäväksi. Aamuiset herätykset, pitkä päivä päiväkodissa tai koulussa, harrastukset ja muut aktiviteetit täyttävät päivät helposti. Lapselle päivän aikana koetut ärsykkeet voivat aiheuttaa ylivierittynä, jota hän ei ehkä osaa selittää. Lapsi voi vaikuttaa surulliselta tai vihaiselta, vaikka hän on vain uupunut.

Tästä halusin lastenkirjani kertovan, sillä tämän tyyppiset kokemukset eivät välttämättä tule puheeksi muussa yhteydessä. Samanlaisista kokemuksista kuuleminen tai lukeminen auttaa lasta tai aikuista ymmärtämään itseään paremmin. Toisaalta vaikka tällaisia

kokemuksia ei itsellä olisi, on hyvä ymmärtää erilaisia ihmisiä ja heidän reagoimistaan jo pienestä pitäen. Erilaisuus on rikkautemme eikä sitä voi liikaa painottaa.

Mietin, miten saisin nämä tuntemukset parhaiten kuvailtua tarinan ja kuvituksen keinoin. Päätin, että saan parhaiten päähenkilön tuntemukset esiin, kun kuvailen kirjassa hänen arkipäivänsä kulkua. Tähän kuuluu esimerkiksi koulupäivän tuomat haasteet. Luokan hälinässä voi olla vaikeaa keskittyä opetukseen (Kuva 3).

Kuva 3. Vertin koululuokassa on paljon hälinää ja keskittyminen on vaikeaa.

4 HAHMON KUOREN ALTA LÖYTYY UUSI TARINA

Lastenkirjojen hahmot ovat olennaisena osana lapsuutta. Lastenkirjallisuuden hahmoista voi tulla tärkeitä ja rakkaita ja ne ovat mukana lapsuuden ja elämän käännteiden muistoissa. (Loivamaa, 2018, 6.)

Hahmo on onnistunut, kun siinä on jotain tuttua, hassua ja yksilöllistä. Kun hahmo on hyvin rakennettu, sen tuntemuksia on helppo uskoa. Hahmosta voi tulla lukijan ystävä, sielunkumppani tai hauskuuttaja. Hahmolla on oma elämä ja historia, josta pääsee kirjassa esiin vain pieni maistiainen. Kaikkea ei ole tarkoituskaan paljastaa. Se, mikä jää pimentoon, jää lukijan tai kuulijan oman mielikuvituksen tehtäväksi rakentaa.

Kaisa Laaksonen on kerännyt kirjaansa Suuri lukuseikkailu, persoonallisia hahmoja lukuisista lastenkirjoista. Lastenkirjoissa voidaan tavata esimerkiksi eläinhahmoja, jotka käyttäytyvät ihmisten tavoin. Kirjojen kansien sisältä löytyy muun muassa pulu, joka pitää r-kirjaimen lausumista kuin kiroiluna, hajamielinen hirvi, puutarhaa hoitava koira ja hevonen, joka on hukannut silmälasinsa. (Laaksonen 2017, 92–93,98.)

Omassa kirjassani päähenkilö Vertti käyttäytyy monelta osin ihmisen tavoin, vaikka hän onkin pesukarhu. Hän käy koulua ja kävelee kahdella jalalla, kuten kuka tahansa lapsi. Tarina olisi voitu luoda yhtä hyvin ihmishahmon ympärille, mutta päätin tuoda hahmoon persoonallisuutta ja koomisuutta yhdistämällä sen hauskan näköiseen eläimeen. Eläimeksi valikoitui pesukarhu lähinnä siksi, koska niiden ulkonäkö ja käytös hauskuuttavat minua. Pesukarhut ovat persoonallisia eläimiä ja niillä on taitavat kädet, joita ne käyttävät tarttumiseen ja syömiseen ihmisen tavoin. Niillä on myös huvittava tapa pestä ruokansa ennen syömistä (Kuva 4).

Kuva 4. Vertin lajitovereita, eli pesukarhuja. <https://www.korkeasaari.fi/elain/pesukarhu/#!>

Kun puhutaan hahmojen luomisesta, on vaikea olla mainitsematta Tove Janssonia ja Muumi-satuja. Jansson loi kokonaisen mielikuvitusmaailman, josta löytyy helposti yhtenäisyyksiä omaan ihmiskuntaamme. Satujen hahmoilla on hyvin erilaisia persoonia ja erityisiä, kärjistettyjäkin luonteenpiirteitä. Hahmojen erilaiset temperamentit ja herkkyydet kuljettavat lukijan hetkessä tunnetilojen kirjon läpi. Hahmojen hassut sattumukset, yllättävät tokaisut ja syvälliset ajatukset saavat lukijan peilaamaan muumimaailman tapahtumia omaan todellisuuteemme. Kun tällainen prosessi saadaan luotua sadun keinoin, on todella onnistuttu.

”Hemuli syöksyi vihreään, ystävälliseen hiljaisuuteen, hän loikki siinä, hän kieriskeli siinä ja tunsi itsensä nuoremmaksi kuin koskaan.

Voi miten ihanaa on olla vihdoinkin vanha ja eläkkeellä, hän ajatteli. Voi kuinka pidän sukulaisistani. Eikä minun tarvitse enää edes ajatella heitä.”

(Tove Jansson 1962, Näkymätön lapsi: Hemuli joka rakasti hiljaisuutta, 96.)

Yksi esimerkki hyvin persoonallisesta hahmosta löytyy Tove Janssonin sadusta Hemuli joka rakasti hiljaisuutta. Sadun hemuli (tässä sadussa hemuli on vain yksi hemuleista, eikä häntä ole erikseen nimetty) työskentelee meluisassa huvipuistossa ja haaveilee hiljaisuudesta sekä yksinäisyydestä. Hemulin sukulaiset, jotka yrittävät jatkuvasti piristää häntä, ovat puheliaita, meluisia ja toimeliaita. Sukulaiset eivät ymmärrä, että hemuli ei kaipaa piristystä ja seuraa, vaan omaa rauhaa. Hän ei osannut sanoa vastaan, eikä pitänyt melua itsestään. (Jansson 1962, 89–90.)

Hahmon luonne tuodaan hienosti esiin tarinan lisäksi kuvitusten avulla. Novellin kansikuvituksessa kyseinen hemuli kuvataan etualalla, hyvin erillään muista (Kuva 5). Takana näkyvien hahmojen elämä näyttää aktiiviselta ja iloiselta. Erillään muista esitettävä hemuli antaa kuvan erilaisuuden tunteesta, siitä ettei hän kuulu joukkoon. Ilme on apea, silmät tummat ja ryhti hieman huono. Hahmo ei selkeästikään tunne oloaan mukavaksi.

Novellin sisäsivuilla olevassa koko sivun kuvituksessa kuvataan kuvituksen keinoin upeasti hemulin vapauden ja onnellisuuden tunnetta, kun hän on vihdoinkin yksin (Kuva 6). Hahmo seisoo yksin luonnon keskellä ja hänen asentonsa on vapautunut ja ilme avartunut. Jalkakin on noussut ylös, kuin tanssissa. Vaikka kuva on piirretty hyvin täyteen tummalla värillä, siihen on onnistuttu saamaan paljon valoa ja ilon tunnetta. Kuvakerronta on ihastuttavan moniulotteista.

Kuva 5. Kansikuvitus novellista Hemuli joka rakasti hiljaisuutta (Jansson 1962, 87).

Kuva 6. Koko sivun kuvitus novellista Hemuli joka rakasti hiljaisuutta (Jansson 1962, 97).

Muumi-hahmojen ominaisuuksia ja luonteenpiirteitä voisi analysoida loputtomiin. Jokainen lukija tai sadun kuulija ymmärtää hahmot ja tarinat omalla tavallaan. Ylempänä mainittu hemuli herättää itsessäni myötätuntoa. Oman näkemykseni mukaan tässä tarinassa rauhaa ja hiljaisuutta rakastava introvertti on luonteensa vastaisesti ajautunut elämään metelin keskelle. Satu pitää sisällään tärkeän opetuksen siitä, että on tervettä olla rehellinen itselleen, jotta voi olla onnellinen ja saavuttaa unelmansa. Sadun lopussa hemuli löytää itselleen sopivan kompromissin lapsille rakentamastaan hiljaisesta huvipuistosta. Vaikka satu on lyhyt novelli, hahmon ympärille ehtii rakentua kokonainen maailma.

Vaikka oman kirjani aihe olikin jo valittu, olin iloinen, että löysin kyseisen novellin. Sain Tove Janssonin novellista lisää inspiraatiota ja tukea omalle päähenkilöhahmolleni. Oman kirjani päähenkilöstä Vertistä löytyy paljon samankaltaisuuksia yllä mainitun hemulin kanssa. Halusin tuoda hahmon arjen väsyttämän olemuksen näkyviin ulkonäöstä lähtien (Kuva 7). Hioin hahmoa kauan, ennen kuin olin tyytyväinen. Tavoitteenani oli luoda persoonallisen ja ilmeikkään näköinen hahmo, jonka luonteenpiirteistä saa kuvan jo ensi vilaukselta. Tarkoituksena oli saada hahmosta jopa hieman koomisen näköinen, jotta se puhuttelisi myös aikuisia.

Kuva 7. Oman kirjani kannessa on päähenkilö Vertti.

Kirjani keskittyy Vertin päivän kulkuun ja muut hahmot ovat melko pienessä sivuosassa. Luonteeltaan Vertti on erityisherkkä tai introvertti, ehkä jopa molempia. Tätä on turha liian tiukasti rajata, sillä tärkein ominaisuus on melusta ja hälinästä uupuminen. Hän viihtyy parhaiten pienessä porukassa, kahdestaan tai yksikseen. Hän pitää hauskanpidosta ja villedistäkin leikeistä, mutta useat päällekkäiset äänet häiritsevät häntä suuresti. Luokkakavereiden on välillä vaikeaa ymmärtää, miksi hän on hiljainen ja vetäytyvä. Tämä johtuu kuitenkin vain siitä, että Vertti väsyä päivän aikana kokemistaan ärsykkeistä. Hän kaipaisi välillä aikaa itsekseen, ladatakseen energiatasojaan.

Tove Janssonin toisessa sadussa, Kertomus näkymättömästä lapsesta Tuu-tikki tuo muumitaloon näkymättömän tytön, Ninnin. Tuu-tikki kertoo, että Ninni on asunut erään tädin hoivissa, vaikka täti ei edes pitänyt hänestä. Täti oli Tuu-tikin mukaan niin ironinen ja jäätävän kylmä, että Ninni muuttui näkymättömäksi. Tuu-tikki tuo Ninnin muumitaloon, jotta mumiperhe tekisi hänet taas näkyväksi. Hiljalleen ystävällinen ja lempeä ympäristö tuo Ninnin takaisin näkyviin. (Jansson, 1962, 115–131.)

Näkymättömän Ninnin tarinassa herätetään koskettavasti henkiin tila, jossa traumatisoitunut ihminen on muuttunut näkymättömäksi. Oman tulkintani mukaan Ninni on joutunut elämään narsistisen ihmisen kanssa ja tämä on vähitellen murtanut tytön itsetunnon täysin.

Kuvitus tukee upeasti syvällistä tarinaa. Kun Tuu-tikki tuo Ninnin muumitaloon, hänestä näkyy vain kaulaan sidottu kulkunen (Kuva 8). Kuvituksessa Ninni saapuu valoisaan muumitaloon synkästä syysateesta. Kuva toimii vertauskuvallisena kerrontana tytön apeasta historiasta, josta hän on vihdoinkin astumassa pois. Satu ei ole kuitenkaan lohduton, sillä lopuksi muumitalon lempeä ympäristö saa Ninnin rohkaistumaan ja hän tulee vähitellen näkyviin (Kuva 9).

Kuva 8. Tuu-tikki päästää Ninnin sisälle Muumitaloon (Jansson 1962, 118).

Kuva 9. Ninni alkaa vähitellen tulla näkyviin (Jansson 1962, 125).

Ninnin hahmo rohkaisi minua luomaan omallekin hahmolleni selviytymistarinan. Vaikka päähenkilöllä Vertillä on kirjassani kovasti arjen haasteita, tahdoin Vertin kokevan myös positiivisia käännteitä. Ninnin hahmo opettaa, että mistä vain voi selvitä voittajana, jopa näkymättömyydestä. Kirjassa näytetään miten Vertin arkeen kuuluu myös asioita, joista

hän nauttii ja hän on pohjimmiltaan onnellinen. Tällaisissa tilanteissa Vertin ilme muuttuu rentoutuneeksi ja iloiseksi ja kuvituksiin tulee lisää väriä (Kuva 10). Vertti tarvitsee välillä aikaa hiljaa latautumiseen, kun päivän hälinä on kuluttanut energiatasot olemattomiin.

Kuva 10. Kuvitus omasta kirjasta. Vertti kokee myös onnellisia hetkiä.

Muumi-satujen hahmot ovat niin persoonallisia, että ne ovat jääneet monien mieleen, vaikka niiden parissa olisi vietetty aikaa viimeksi lapsena. Moni osaa nimetä esimerkiksi pienen, kärkkään ja pippurisen Pikku Myyn, vaeltelevan erakon, Nuuskamuikkusen ja huolehtivaisen Muumimamman. Lapsena jännitystä ja pelkoa aiheutti Mörkö, joka pelottavasta olemuksestaan huolimatta onkin vain yksinäinen. Muumi-satujen hahmot ovat niin moniulotteisia ja luonteikkaita, että niistä on hyvä ottaa oppia kirjoittajana, kuvittajana ja hahmojen luoja. Hahmojen luonteenpiirteistä on helppo löytää piirteitä, jotka toistuvat tutuissa ihmisissä ympärillämme. Tutun oloisten hahmojen lisäksi huumorilla on oleellinen rooli Muumi-kertomuksissa. Nokkela huumori lienee yksi merkittävistä tekijöistä, miksi teoksia luetaan mielellään myös aikuisiällä.

5 KUVITUS OMAN POLKUNSA KULKIJANA JA TEKSTIN TUKIJANA

Kuvituksen sanoma voi lapsilukijalle olla jopa kirjoitettua sanomaa vahvempi (Loivamaa 2002, 7). Voidaan puhua siitä, tukeeko kuvitus tarinaa, vai tarina kuvitusta. Pelkkä kuvituskin voi luoda tarinan, ilman tekstiä. Toisaalta lapselle voidaan kertoa iltasatu oman mielikuvituksen keinoin, kokonaan ilman fyysistä kirjaa ja kuvitusta. Kuitenkin kun käytössä ovat molemmat työkalut, voidaan saada aikaan kokonaisuus, joka antaa moniaistillisen kokemuksen. Kun aikuinen lukee lapselle kirjaa ja lapsi saa itse katsoa kuvia, lapsi voi kuvituksen avulla oivaltaa tarinaan lisää sisältöä.

Värikkäät ja ilmeikkäät kuvitukset herättävät lasten kiinnostuksen. Jo pienet vauvat jäävät tuijottamaan yksinkertaisia, graafisia kuvioita, joissa näkyy esimerkiksi hymyilevät kasvot. Esimerkiksi Onni ja Ilona -katselukortit ja -kirja ovat suunniteltu varta vasten vauvan katseen kehitystä ajatellen. Kuviot ja värit ovat hyvin selkeitä ja yksinkertaisia (Kuva 11 ja 12).

Kuva 11. Onni ja Ilona -tuotemerkin kirja Lits läts lätäkkö. (Onni ja Ilona / Junnila 2019)

http://www.onnijailona.fi/kauppa/product_details.php?p=96

Kuva 12. Onni ja Ilona katselukortteja. (Onni ja Ilona / Junnila 2019)

http://www.onnijailona.fi/kauppa/product_catalog.php?c=1

Mielialan ja tunnelman luomiseen kuvitus on oiva työkalu. Tekstissä ei välttämättä tarvitse erikseen mainita esimerkiksi hahmon mielentilaa, jos se tulee hyvin esiin kuvituksesta. Vaikka kuvitus toimii yhteistyössä tekstin kanssa, se voi elää omaa elämäänsä. Kirja pysyy mielenkiintoisena, kun tilaa on omille oivalluksille.

Omassa kirjassani pyrin saamaan Vertistä niin ilmeikkään, että hänen tunnetilansa voi lapsikin tunnistaa ilmeistä ja olemuksesta. Vaikka Vertin olemus on kirjan alussa usein uupunut ja kärsiväkin, hänestä nähdään myös rentoutunut ja onnellinen puoli.

Kuvittaja Virpi Talvitien mukaan kuvittaja voi lisätä kuviinsa pieniä yksityiskohtia, joita ei kuitenkaan suoraan oleta jokaisen pienen lukijan löytävän tai ymmärtävän. Kiireiseltä voi jäädä monet yksityiskohdat huomaamatta, mutta hitaampi katselija voi löytää kuvista lisää yksityiskohtia vielä seuraavillakin lukukerroilla. On myös täysin mahdollista, että joku löytää kuvista jotakin aivan muuta kuin kuvittaja on tarkoittanut, eikä sekään haittaa. (Helsingin kaupungin taidemuseo 2005, 79.)

Lapset rakastavat yllätyksiä, varsinkin kun yllätykset ovat itse löydettävissä. Oman kokemukseni mukaan iloisia yllätyksiä tuovat esimerkiksi tutut esineet, joita ei välttämättä odottanut löytyvän kirjasta. Tällaisia voivat olla esimerkiksi niinkin yksinkertaiset asiat, kuin tutun näköiset lelut, koriste-esineet tai astiat. Iloisena yllätyksenä voi tulla myös joka sivulla toistuva elementti, esimerkiksi sivuhahmo tai esine, jota ei edes mainita tarinassa.

Kuva 13. Vertin huoneesta löytyy pieniä yksityiskohtia, joita lapsi voi tutkia.

Lisäsin omiin kuvituksiini pieniä yksityiskohtia, joita lapsi voi katsella ja ehkä tunnistaakin joitakin esineitä. Leppäkerttu on mukana hiljaisena sivuhahmona, jota ei mainita tekstissä lainkaan (Kuva 13.).

Paljon tuttua löytyy Paola ja Pirjo Suhosen kirjasta Erikoiskoira Affe Kevätretki kaupungilla (Kuva 14). Kirjaan on kuvitettu esimerkiksi monesta kodista tuttuja leluja, astioita, lehtiä, kirjoja ja shampoita. Tuttujen aiheiden lisääminen on viety tässä kirjassa seuraavalle tasolle, kun kirjaan on lisätty myös aikuisille omia tuttuja asioita, joihin lapset eivät välttämättä edes kiinnitä huomiota. Kuvituksista löytyy muun muassa tuttuja paikkoja, Ivana Helsingin kuoseja, julkisuuden henkilöitä, lonkeropullo ja aikuisten lelukaupan kyltti. Jo pelkästään tällainen kekseliäisyys voi tehdä kirjasta kiinnostavan. Tuttujen esineiden etsinnästä tulee lapselle ja aikuiselle hauska yhteinen puuha sadun lukemisen yhteydessä.

Pirko-tädin talossa on iso, jännittävä ullaikko ja puusauna kellarissa. Joskus he kaikki saunovat siellä, kun ovat tädin luona yökylässä. Myös Affe tykkää saunaa. Se kiipeää aina Pirkan viereen yllälauteille. Saunan jälkeen luodaan jaffaa, ja Pirko-täti siemalle siveävän sameaa juomaa. Sen nimestä tulee mieleen mustekala.

Kerttu ei kuule mitään. Hän on keskittynyt kimalteleviin hippusiini, joita jalkakäytävän reunassa oleva puro on töynnä.
"Ihanial! Mitä nämä ovat, Pirko?"
"Katinkultaa, kaupungin keväätaarteita", Pirko vastaa.

Arttu, Kerttu, Pirko ja Affe kiertelivät myyntipöyriä.
"Pirko, mitä nämä maksavat?" Arttu on löytänyt hienot puiset maotuskanuket ja alkaa kulmat kurtussa laskea rahojaan.
"Tämän robotin minä ehdottomasti haluan!" ilmoittaa Kerttu.
Affe tykkää metsäneläimistä. Joskus se saa niistä vainun, ja silloin sitä ei pysyvä mitään, vaikka Pirko-täti kuinka huutaa ja komentaa.

Kuva 14. Kuvituksia Paola ja Pirjo Suhosen kirjasta Erikoiskoira Affe Kevätretki kaupungilla (2016).

Yksi kuvittajan välineistä on visuaalinen metafora. Vakiintunut sanallinen metafora voidaan herättää henkiin kuvituksessa. Esimerkiksi sanonta, kateudesta vihreä, voidaan helposti ilmentää kuvassa vihreinä kasvoina. Kun metaforaa käytetään tehokkaasti, se voi luoda kirjaan kokonaan uuden tason. (Ylimartimo 2012, 133–135.)

Visuaalinen metafora voi olla mukana myös huumorin vuoksi, hauskuuttamassa kuvitusta ja tarinaa. Käytän omassa kirjassani visuaalista metaforaa, kun päähenkilö Vertti yrittää selittää tuntemuksiaan. Meteli ja hälinä voi esimerkiksi tuntua muurahaisten karnevaalikulkueelta aivojen sisässä (Kuva 15).

Kuva 15. Kuvitus omasta kirjastani. Visuaalinen metafora Vertin tuntemuksista.

Kun kuvittaja valitsee, minkä kohdan tarinasta hän kuvittaa, hän on määrittelemässä katsojan näkökulmaa. Kuvitus voi olla esimerkiksi vain pieni yksityiskohta tai informatiivinen, laaja-alainen kuva. Monesti kuvitetut hetket ovat juonen kululle merkittäviä käännekohtia ja jännittäviä hetkiä. Kuvitettu hetki voi olla myös ennen tai jälkeen varsinaisen päätahtuman. Kuvittaja voi luoda kuvituksen jopa hetkestä, jota ei edes mainita tekstissä. Tällainen valinta voi vaikuttaa paljon siihen, miten tarina ymmärretään. (Ylimartimo 2012, 206.)

Kuvittajalla voi siis olla yllättävänkin suuri valta tarinan lopullisessa luomisessa. On kuvittajan oman mielikuvituksen varassa, millaiseen suuntaan tarinaa viedään. Tämän pohdinnan luo omat haasteensa. Jos kirjan tarinan on kirjoittanut eri henkilö, on tietenkin hänen mielipiteensä otettava huomioon, ellei kuvittajalle ole annettu täysin vapaita käsiä kuvituksen suunnittelussa. Myös mahdollisella kustantajalla voi olla mielipide kuvituksen sisällöstä.

Kuvittaja Mira Mallius pitää kirjan kuvittamisen haasteina esimerkiksi tilannetta, jossa aukeamaa pitää lähteä kuvittamaan ilman, että tarinassa välttämättä tapahtuisi mitään uutta. Silti kuvituksen tulisi aina tuoda tekstiin uusi tasonsa. Kuvituksen tulee myös tukea ja noudattaa kirjailijan tekstiä ja tarinaa. (Mallius 2019.)

Omassa projektissani eniten haasteita on tuottanut päätösten tekeminen. Esimerkiksi mikä kohta tarinasta olisi mielenkiintoisinta tuoda visuaalisesti esiin. Tavoitteenani oli myös tehdä kuvituksista puhuttelevia ja hahmojen ilmeistä humoristisia, jotta lapsi ja aikuinen olisivat kiinnostuneita lukemaan kirjan loppuun. On haastavaa miettiä sitä, onko oman mieltymyksen mukainen kuvitus toimiva myös muiden mielestä.

Kuvittaja Terese Bast pitää myös kuvittamiseen liittyvistä haasteista, jotka tulee ratkaista luovalla tavalla. Samalla rakennetaan kirjan visuaalista sisältöä. (Bast 2019.) Olen Bastin kanssa samaa mieltä siitä, että haasteiden ratkominen on iso osa luovaa prosessia. Tavallaan jokainen aukeama on oma haasteensa. Jokaisen aukeaman kohdalla on pohdittava, miten saadaan visuaalisesta tarinasta yhtenäinen ja tekstin kanssa yhteistyössä kulkeva. Kuvittamisen mukavimmaksi puoleksi Terese Bast mainitsee työprosessin ensimmäisen vaiheen, jossa hän luo kuvamaailmaa ja saa ottaa osaa käsikirjoitukseen (Bast 2019).

Mira Malliuksen mukaan kuvakirjan kuvittamisen parhaita puolia ovat hahmojen ja värimaailmojen kehittäminen. Piirtäessä on hyvin palkitsevaa nähdä kuvamaailman rakentumisen työtä tehdessä. Mallius on saanut kirjaprojekteissaan vapaat kädet visuaalisen maailman luomiseen. (Mallius 2019.)

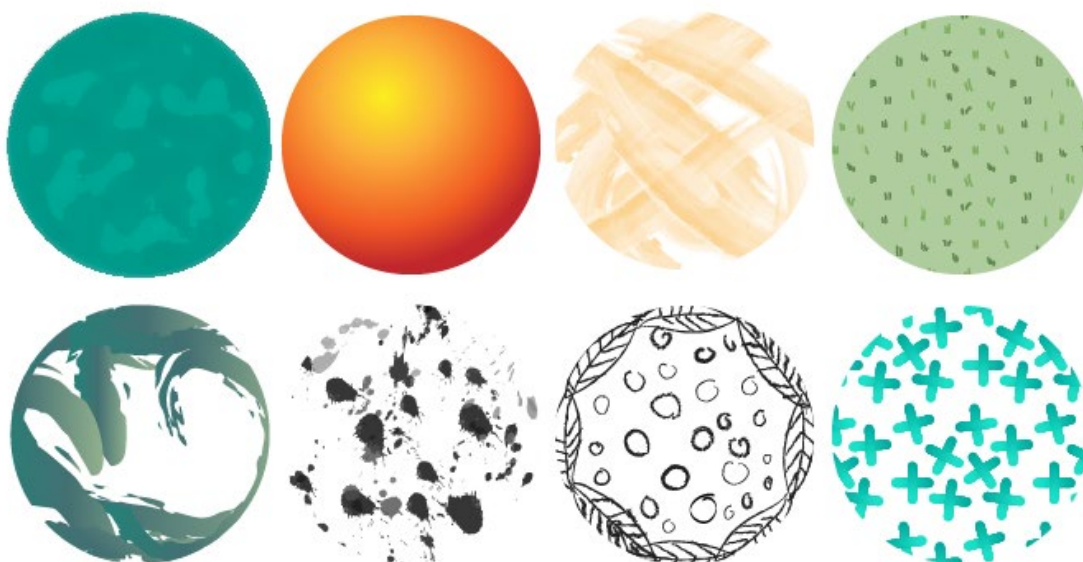
Omasta mielestäni kuvittamisen parhaita puolia ovat olleet esimerkiksi hahmojen kuvittaminen ja yhteisen visuaalisen teeman luominen. Pidän myös pienten yksityiskohtien ja ilmeiden piirtämisestä. Palkitsevinta kuitenkin on, kun tuntee aukeaman olevan valmis ja voi olla tyytyväinen lopputulokseen. On liian helppoa jäädä hiomaan ja korjailemaan kuvituksia loputtomiin.

5.1 Työtoverina tietokone – kuvittajan työ nykypäivänä

Omalle ikäpolvelleni digitaalinen kuvitus tuskin tuntuu vieraalta tai uudelta asialta. Klassiset lastenkirjat, joita meille luettiin lapsena, ovat tietenkin kuvitettu perinteisemmillä tekniikoilla. Olenkin kasvanut molempien tekniikoiden parissa. Kirjakaupoissa ja kirjastossa tapaa yhä enemmän värikkäitä ja hauskoja kuvituksia, joista on helppo huomata, että vähintään värit on tehty digitaalisesti. Tämän voi huomata esimerkiksi tasaisesta väri-tyksestä, muotojen ja viivojen tarkkuudesta tai symmetrisyydestä. Kuvista on kuitenkin mahdollista päätellä, ovatko ne piirretty ensin käsin ja siirretty sitten digitaaliseen muotoon, vai ovatko ne kokonaan digitaalisesti piirrettyjä.

Digitaalisen kuvituksen mahdollisuudet ovat hyvin laajat. Kuvista voidaan tehdä hyvinkin yksinkertaisen graafisia, mutta silti näyttäviä. Toisaalta digitaaliset kuvitukset voivat olla hyvinkin yksityiskohtaisia, jopa 3D-efektiä tavoittelevia tai taideteoksen kaltaisia kokonaisuuksia. Digitalisilla tekniikoilla voidaan myös mukaila käsin tehtyä jälkeä, kuten kynän epätasaista viivaa tai vesivärejä. Yleisimmät digitaaliseen kuvittamiseen käytettävät ohjelmat ovat Adobe Illustrator ja Adobe Photoshop. Tein esimerkkikuvaan Adobe Illustrator ohjelmalla erilaisia pintoja, joista näkee vain murto-osan siitä, minkälaisia pintoja on mahdollista luoda digitaalisesti (Kuva 16).

Kuva 16. Adobe Illustrator -ohjelmalla tekemiäni esimerkkipintoja.

Digitaalisen kuvituksen vahvuudet ovat mielestäni ehdottomasti sen intensiivisyydessä ja monipuolisuudessa. Väreistä on mahdollista saada vahvoja ja kirkkaita ja tämä luo osaltaan dynaamista kuvakerrontaa. Toisaalta tunnelmaa ja kontrastia voidaan luoda erilaisilla tekstuureilla ja pinnoilla. Omassa työssäni halusin luoda tunnelmaa rosoisella tekstuurilla, joka toistuu jokaisessa kuvassa (Kuva 17). Rosoinen pinta tuo kuvakerrontaan hieman utuisen ja melankolisenkin tunnelman. Lisäksi se tuo toistuvuutta koko kirjan läpi. Digitaalisen piirtämisen etuja ovat myös helposti korjattavuus ja monistettavuus. Jos tehdään useampi samankaltainen kuva, kaikkea ei tarvitse aina piirtää alusta asti uudelleen, vaan jo tehtyä työtä on mahdollista monistaa ja muokata.

Kuva 17. Kuvitus omasta kirjasta. Rosoinen tekstuuri jatkuu läpi kirjan.

Kuvittaja Terese Bast pitää digitaalisen kuvittamisen etuina juurikin sitä, että kuvat ovat helposti muokattavissa. Lisäksi asiakkaalle lähetettäessä on helppoa, kun kuvat ovat aina jo valmiiksi digitaalisessa muodossa, eikä niitä tarvitse erikseen käsitellä. Bastin mielestä digitaalisesti työskentely on hauskaa ja se antaa luovalle prosessille monia mahdollisuuksia. (Bast 2019.)

Omassa työssäni käytän miltei pelkästään digitaalisia tekniikoita. Käytän piirtämiseen Adobe Illustrator -ohjelmaa ja toisinaan kuvien muokkaukseen Adobe Photoshop -ohjelmaa. Jälkimmäistä kuitenkin hyvin vähän. Taittotyössä käytän Adobe Indesign -ohjelmaa. Luon muotoja Adobe Illustrator -ohjelmassa hiiren ja piirtopöydän avulla. Varsinkin pieniin yksityiskohtiin, kuten Vertin karvoihin käytin piirtopöytää, koska hiiren avulla on toisinaan vaikeaa tehdä pieniä ja tarkkoja muotoja. Käsini teen hyvin vähän, ainoastaan joitakin luonnoksia sinä tapauksessa, jos jokin kohta tuntuu erityisen hankalalta hahmottaa.

Kuvittaja Mira Mallius tekee värikkäitä kuvituksia lastenkirjojen lisäksi esimerkiksi kortteihin, kalentereihin ja vihkoihin (Kuva 18). Hänen tyylinsä on hyvin tunnistettava: Kuvissa on usein paksu musta ääriiviiva, joka ei kuitenkaan ole tasainen ja raskas, vaan orgaaninen, käsipiirretyn kaltainen. Kuvitustyyli on leikkisän suurpiirteistä, mutta mukana on myös pieniä graafisia yksityiskohtia, esimerkiksi pientä viivaa tai kukkia. Kuvituksissa toistuu usein hauskoja ja ilmeikkäitä eläinhahmoja, kuten karhuja. Värejä on käytetty runsaasti. Kuvissa ei ole pyritty kolmiulotteisuuteen, eikä varjostusta usein käytetä. Kuvia voisi kuvailla leikkisiksi, lapsenmielisiksi ja pehmeiksi. Kuvituksista ei voi suoraan nähdä, kuinka suuri osa on tehty käsini. Suurten väripintojen tasaisuudesta ja joistakin identtisinä toistuvista yksityiskohdista näkee, että ainakin osa kuvituksista on tehty digitaalisesti.

Kuva 18. Mira Malliuksen kuvittamia tuotteita verkkokaupasta. (Mallius 2019) <https://mira-mallius.myshopify.com/>

Tunnistettava tyyli toistuu Ville Hytösen kirjoittamassa ja Mira Malliuksen kuvittamassa kuvakirjassa Kuka pelkää naamarikoiraa (Kuva 19). Kirjaa on ilo katsella sen värikyyden ja luonteikkuuden vuoksi. Hahmojen ilmeissä ja olemuksissa on piirteitä, jotka huvittavat aikuistakin katselijaa.

Kuva 19. Kuka pelkää naamarikoiraa? (Hytönen, Mallius 2016)

Näen Mira Malliuksen tyylissä paljon samaa, kuin omassa tyylissäni. Piirrän usein esimerkiksi samankaltaisia viivoja, lehtiä ja pilviä. Yhtenäistä on myös värikäs ja lapsekas tyyli. Malliuksen kuvituksiin kuuluu useimmiten musta ääriviiva, jota en opinnäytetyöhön liittyvän kirjani kuvituksessa juurikaan käytä. Muissa töissäni olen paksua mustaa ääriviivaakin käyttänyt. Se rytmittää ja selkeyttää kuvitusta ja sopii varsinkin lapsille suunnattuihin kuvituksiin hyvin. Malliuksen tapaan piirrän itsekin usein kuvituksia yhdestä kulmasta, monesti edestäpäin, eli kuvitus on ”litteä”, eikä kolmiulotteisuuteen pyritä.

Haastattelussani Mallius kertoi käyttävänsä sekatekniikkaa, eli hän piirtää sekä käsin että tietokoneella. Väriytykset hän tekee aina digitaalisesti. Käsin piirretyt työt Mallius skannaa tietokoneelle ja jatkaa työstämistä Adoben Illustrator- ja Photoshop-ohjelmissa. (Mallius 2019.)

Toinen haastateltavani, kuvittaja Terese Bast on tehnyt valtavan määrän kuvakirjojen ja lastenkirjojen kuvituksia (Kuva 20). Valitsinkin hänet haastateltavaksi, koska hänellä on kirjojen kuvittamisesta valtavasti kokemusta ja arvelin hänen käyttävän digitaalisia tekniikoita. Bast kertookin tekevän lähes kaiken kuvittamisen digitaalisesti, ja vain toisinaan hän luonnostelee käsin (Bast 2019).

Kuva 20. Pieni ote Terese Bastin töistä. <http://teresebast.businesscatalyst.com/#kuvitusillustration>

5.2 Kuvittajan työskentelytavat

Työskentelytapoja on varmasti yhtä paljon kuin on kuvittajiakin. Oma rutiini työn tekemiseksi vakiintuu tietenkin ajan kanssa, mutta ammattilaisten työskentelytavoista ja rutiineista voi aina oppia tai saada inspiraatiota.

Minttu-kirjasarjaa kirjoittava ja kuvittava Maikki Harjanne aloittaa kirjanprojektin kirjoittamalla tekstistä lyhyen version, jonka jälkeen hän alkaa kuvittamaan. Kuvittamisprojektin yhteydessä syntyy lisää tekstiä. Lopullinen teksti valmistuu vasta kun kuvitus on valmis. (Loivamaa 2002, 28.)

Huomasin itsekin kirjaani tehdessä, että teksti ja kuva syntyivät sulassa sovussa vähitellen. Toki tarinan runko ja ensimmäinen versio olivat valmiina jo kuvitusta aloittaessa, mutta lopulliseen kuntoon teksti hioutui kuvituksen kehittyessä. Koska tein tekstin ja kuvituksen itse, se antoi minulle vapauden päättää, kumpaa komponenttia muokkaan, jos aukeama ei toimi tai jos kuva ja teksti eivät kommunikoivat tarpeeksi keskenään. Näin voi käydä, jos esimerkiksi huomaa, että kuvitus toistaa liikaa kirjoitettua tekstiä tai ne ovat ristiriidassa keskenään.

Kysyin haastattelussa Terese Bastilta miten hänen kuvitusprosessinsa etenee, kun hän on saanut toimeksiannon kuvakirjan kuvittamisesta. Kertomansa mukaan hän aloittaa projektin lukemalla kirjan käsikirjoituksen sekä tarkastelemalla kustantajan tai kirjailijan

toiveita kuvitukseen liittyen. Tämän jälkeen hän tekee luonnokset mahdollisista päähenkilöhahmoista ja lähettää ne kustantamolle, joka kertoo mielipiteensä. Hahmoja hiotaan, kunnes ne ovat oikeassa muodossaan. Seuraavaksi Bast suunnittelee aukeamien määrät oikeaksi ja päättää tekstimäärän sivua kohden. Tämän jälkeen alkaa intensiivinen työprosessi, joka ottaa sen ajan, jonka se vaatii. Kun kirjasta on ensimmäinen versio valmiina, hän lähettää sen kustantajalle. Muutoksia tehdään, kunnes kirja on valmis. (Bast 2019.)

Oman kirjani kohdalla kustannussopimusta ei ole, joten teen kirjaa itsenäisesti vaihe vaiheelta. Kun tarina oli pääpiirteittäin valmis, aloitin kuvitusprojektin vähitellen niistä aukeamista, jotka olivat minulle selkeitä. Päähenkilöhahmoa, Verttiä olin jo tätä ennen hahmotellut kauan, koska siitä minulla oli vahva visio jo ennen tarinan rakentumista. Sivuhahmot rakentuivat kuvitusprosessin aikana, sillä niiden merkitys tarinassa oli huomattavasti pienempi.

Mira Mallius kertoo aloittavansa kirjan kuvitusprojektin hyvin intuitiivisesti heti luonnostelemalla tai jopa valmista kuvaa piirtämällä, riippuen siitä, miten vahva intuitio kyseisenä päivänä on (Mallius 2019).

Mallius työskenteli ennen kotona, mutta koki sen toisinaan yksinäiseksi ja työn tuottaminen oli haastavaa. Nykyään hän työskentelee työhuone Super8:lla. Työhuoneella työskentelyssä esimerkiksi lounastauon rytmittäminen on helpompaa. Työhuoneella työskentelee 10 muutakin itsenäistä toimijaa, joten verkostoituminen ja osana yhteisöä oleminen ovat työhuoneen etuja. (Mallius 2019.) Terese Bast myös on tehnyt kuvitustyötä sekä kotona, että työhuoneella ja pitää molempia ratkaisuja yhtä hyvinä. Tällä hetkellä hän kuitenkin työskentelee kotona. (Bast 2019.)

Olen itse työskennellyt kirjaa tehdessäni kotona. Oma rauha on ollut hyvin tärkeässä asemassa, sillä melussa työskennellessä keskittyminen on vaikeaa. Työn rytmittäminen on kuitenkin itsellenikin haastavaa. Työhuone olisi luultavasti järkevämpi vaihtoehto, jos tekisin kuvitustyötä pysyvästi. On helpompi erotella työpäivä ja vapaa-aika, kun töitä lähdetään tekemään kodin ulkopuolelle. Molemmissa työskentelytavoissa on varmasti omat hyvät ja huonot puolensa.

Aloittavana kuvittajana olen kiinnostunut, miten kuvitusprojekteja on mahdollista saada. Kysyinkin Terese Bastilta miten hän on saanut töitä kuvittamisen parissa. Hän kertoo olleensa alusta asti hyvin tuottelias. Hän kertoo aloittaneensa kuvittamisen niin sanotusti kotikentältä, eli pietarsaarelaisten toimijoiden kanssa. Sen jälkeen työt poikivat lisää

työtarjouksia. 90-prosenttisesti työprojektit tulevat kustantajan suunnalta ja vain pieni osa työmahdollisuuksista on saatu Bastin omasta aloitteesta. Näkyvyyttä ja sitä kautta lisää töitä on tullut vähitellen, kun hänen kuvittamiaan kirjoja on julkaistu. (Bast 2019.)

Kuvitustyö on ollut itselleni mieluisaa, vaikkakin työlästä ja haasteellistakin. Olisi mahtavaa saada omalle kirjalleni kustannussopimus. Olen kuitenkin hyvin realistinen asian suhteen, koska tiedän, että vain pieni prosentti tarjotuista kirjoista päätyy kustannettavaksi. Toivon, että saan tehtyä kirjani kuitenkin tulevaisuudessa valmiiksi ja lopputulos on sellainen, johon voin itse olla tyytyväinen.

6 POHDINTAA JA PÄÄTELMIÄ

Oman kokemukseni mukaan onnistuneelle kuvakirjalle ei ole yhtä tiettyä konseptia. Olen lukenut elämäni aikana satoja kuvakirjoja, enkä osaa nimetä vain yhtä yhdistävää tekijää, joka tekisi kirjasta loistavan. Asiaa tutkiessani löysin kuitenkin rakennuspalikoita, jotka voivat osaltaan olla tekemässä kirjasta onnistunutta. Niitä saattavat olla esimerkiksi persoonallinen kuvitus, erikoinen huumori, syvältä koskettava tarina, opetus tai samaistuttavuus. Onnistuneen lastenkirjan ei tarvitse yrittää olla kaikkea yhtä aikaa. Jos kirjassa yhteen aspektiin on panostettu hyvin ja kiinnitetty huolellisesti huomiota, se saattaa riittää. Parhaimmillaan kuvakirjasta tulee tärkeä osa elämää ja se muistetaan pitkään.

Opinnäytetyöni tavoitteenani oli soveltaa jo oppimaani sekä syventää taitojani. Hain uutta tietoa kuvittamisesta, työskentelytavoista ja kuvakirjan rakentamisesta yleisesti. Kirjallinen osuus toimi myös pohjatyönä ja tukena produktiivisen osan valmistumiselle. Käytin apunani tutkimusmenetelmin oppimaani tietoa sekä omaa alustavaa suunnitelmaani. Vaikka aihe ja tyyli olivat melko tarkasti mielessäni, sain hakemastani tiedosta paljon uusia vinkkejä ja inspiraatiota oman kirjani valmistumiselle. Oli mahtavaa sukeltaa lapsen maailmaan ja käyttää mielikuvitusta uudella tavalla. Nautin myös siitä, että sain käyttää omaa mieluisinta kuvitustyyliäni.

Projektin edetessä sain huomata, että kuvakirjan kuvittaminen on todella suuri ja vaativa prosessi. Tiedostin tämän toki jo etukäteen, mutta omakohtainen kokemus aiheesta puuttui. Suurimmat haasteet omassa työskentelyssäni liittyivät valintojen tekemiseen ja ammatilliseen itsevarmuuteen. Koin haasteelliseksi päättää, milloin kuvitus on riittävän hyvä ja koska sen työstäminen pitäisi lopettaa. Huomasinkin käyttäväni ihan liikaa aikaa epärointiin. Nämä epävarmuudet liittyvät luultavasti kokemattomuuteen ja työn rutinoituessa työskentely varmasti helpottuu. Aion ehdottomasti tehdä kirjani loppuun, kunhan siihen tulee ajankäytöllisesti mahdollisuus. Luultavasti tulen myös tarjoamaan kirjaa kustantamoille.

Lastenkirjallisuus ja kuvakirjat ovat laaja-alainen aihe, josta riittäisi tutkittavaa valtavasti. Esimerkiksi aikuisen rooli kuvakirjan valitsijana ja lukijana herättää itsessäni kiinnostusta ja aiheetta olisi mielenkiintoista tutkia enemmänkin. Lisäksi hahmojen samaistuttavuus ja niihin kiintyminen olisi hedelmällinen tutkimuskohde.

Lastenkirjojen kehitys seuraa aikaansa samoin kuin muukin taide ja kulttuuri. Vaikka lastenkirjoissa nähdään paljon pysyviä ja perinteisiä aiheita, kuten lapsen elämään liittyvät käänneet sekä autot, eläimet ja prinsessat, on myös nähtävissä vahvoja trendejä.

Vuoden 2018 joulukuun myydyimpien lastenkirjojen joukossa oli Taru Anttosen ja Milla Karppisen toimittama Sankaritarinoita tytöille (ja kaikille muille) -kirja (Kirjakauppaliitto 2019).

Kuva 21. Joulukuun 2018 kolmanneksi myydyin kirja lasten- ja nuortenkirjat -sarjassa.
<https://kauppa.intokustannus.fi/kirja/sankaritarinoita-tytoille-ja-kaikille-muille-kertomuksia-rohkeista-naisista-minna-canthista-almaan/>

Kirjassa esitellään 60 todellista rohkeaa suomalaista naista eri vuosikymmeniltä (Kuva 21). Kirjassa naiset kuvataan sankareina, jotka ovat saaneet aikaan jotain merkityksellistä olemalla rohkeita, ennakkoluulottomia ja rikkomalla lasikattoja. Mukana on muun muassa kirjailijoita, urheilijoita, presidentti, tubettaja ja lentokapteeni. Kuvituksia kirjaan on tehnyt yhteensä 41 kuvittajaa. Kirja valittiin Yleisö-Finlandian voittajaksi vuonna 2018. (Into Kustannus 2019.)

Tämänkaltainen kirja kuvastaa hyvin aikaamme. Vuonna 2019 sankarin ei enää tarvitse olla supervoimia omaava, naisia vaarasta pelastava supersankarimies. Sankari voi olla omaa tietään kulkeva todellinen ja tavallinen ihminen, joka päämäärätietoisesti toteuttaa unelmiaan. Tällä vuosituhanella syntyneet lapset ovat mitä luultavimmin suurimmaksi osaksi kasvatettu tasa-arvoa kunnioittaviksi, mutta kaikille aikuisille asia ei edelleenkään

ole yksiselitteinen. Vaikka pidämmekin omaa maatumme suhteellisen tasa-arvoisena, näin ei ole aina ollut. Työ naisen aseman vahvistamiseksi onkin edelleen kesken. Tämän vuoksi naissankareita esiin tuova lastenkirja on yhteiskunnallisesti tärkeä ja tarpeellinen. Vaikka se on suunnattu lapsille, se herättää keskustelua ja mielenkiintoa myös aikuisten keskuudessa. Ilahduttavaa on myös se, että kirjassa pääsee 41 eri kuvittajaa näyttämään taitonsa sankareiden kuvittamisessa. Kirja ei suinkaan ole ensimmäinen laatuaan, vaan tätä ennen on ilmestynyt käännöskirjallisuutena vastaavanlaisia teoksia.

Rohkeus ja tasa-arvo tulevat varmasti näkymään jatkossakin myös lapsille suunnatuissa kirjoissa. Ajankohtaisuus ja ilmiöt lastenkirjallisuudessa ovat itsessään oma iso aiheensa, josta riittäisi kirjoitettavaa kokonaisen opinnäytetyön verran. Vastaavasti olisi mielenkiintoista tutkia naisen ja tytön aseman muutosta lastenkirjoissa.

Seuraan mielenkiinnolla minkälaisia teoksia yhteiskunnalliset muutokset ja trendit vielä synnyttävät. Aion itse keskittyä tekemään oman kuvakirjani loppuun ja mietin vasta sen jälkeen, teenkö joskus toisen kuvakirjan. Jos näin tulisi tapahtumaan, se voisi hyvinkin käsitellä jotakin ajankohtaista ilmiötä.

LÄHTEET

Bast, T. Kuvittaja. Haastattelu 24.1.2019.

Heikkilä-Halttunen, P. 2015. Lue lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen. Jyväskylä: Atena.

Helsingin kaupungin taidemuseo. 2005. Satua ja totta. Suomalaisia ja ruotsalaisia lastenkirjaku-
vituksia. Helsinki: Helsingin kaupungin taidemuseon julkaisuja nro 84.

Hytönen, V & Mallius, M. 2016. Kuka pelkää naamarikoiraa? Turku: Savukeidas.

Into Kustannus. 2019. Sankaritarinoita tytöille (ja kaikille muille) – Kertomuksia rohkeista nai-
sista Minna Canthista Almaan. Viitattu 29.3.2019. [https://kauppa.intokustannus.fi/kirja/sankarita-
rinoita-tytoille-ja-kaikille-muille-kertomuksia-rohkeista-naisista-minna-canthista-almaan/](https://kauppa.intokustannus.fi/kirja/sankarita-
rinoita-tytoille-ja-kaikille-muille-kertomuksia-rohkeista-naisista-minna-canthista-almaan/)

Jansson, T. 1962. Näkymätön lapsi ja muita kertomuksia. Helsinki: WSOY.

Karasma, K & Suvilehto, P. 2013. Ihmejuttuja ja tavattomia tarinoita. Lasten- ja nuortenkirjalli-
suuden maailma. Helsinki: BTJ Finland Oy.

Kirjakauppaliitto. 2019. Mitä Suomi lukee? Joulukuu 2018. Viitattu 29.3.2019. [https://kirjakaup-
paliitto.fi/mita-suomi-lukee/joulukuu-2018/](https://kirjakaup-
paliitto.fi/mita-suomi-lukee/joulukuu-2018/)

Laaksonen, K. 2017. Suuri lukuseikkailu. Helsinki: BTJ Finland Oy.

Loivamaa, I. 2002. Kotimaisia lastenkirjankuvittajia. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Mallius, M. 2019. Kuvittaja. Haastattelu 10.1.2019.

Suohonen, P & Suhonen, P. 2016. Erikoiskoira Affe - Kevätretki kaupungilla. Helsinki: Kustan-
nososakeyhtiö Tammi

Ylimartimo, S. 2012. Kuviteltua – kuvitettua. Pohdintoja fantasian ja muun fiktion kuvittamisesta.
Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus